

Розділ 5

ФІНАНСИ І БАНКІВСЬКА СПРАВА

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.2\(66\).171-178](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.2(66).171-178)

УДК: 336

Височанський В.Ю.

РЕЗЕРВНІ РЕЖИМИ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕВОЛЮЦІЯ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ ВІДНОВЛЕННЯ

У статті розглянуто еволюцію банківської системи від повного до часткового резервування депозитів з акцентом на системних ризиках і кризах ліквідності. Обґрунтовується необхідність і висвітлено виклики повернення до повного резервування як відновлення первісної суті депозитів на вимогу, що має підвищити стійкість банківської системи та зменшити її залежність від центрального банку.

Ключові слова: резервування, депозит, ліквідність, банк, фінансова стабільність.

Постановка проблеми. Початкову модель банківської справи, засновану на повному резервуванні, поступово замінила система часткового резервування, яка дозволила банкам ефективніше використовувати кошти вкладників для кредитної експансії, але водночас збільшила ризики ліквідності та спричинила доміно-ефект у фінансовому секторі. Актуальність даного дослідження полягає в необхідності переосмислення функціонування банківської системи в умовах сучасних економічних і політичних викликів. Особливої уваги потребують питання впливу трансформацій банківської справи на стабільність фінансових інститутів, розмежування ролей вкладників як власників коштів та кредиторів, а також можливості повернення до моделі повного резервування депозитів на вимогу. Дослідження включає аналіз правових, економічних і політичних аспектів, що є ключовими для розробки ефективних заходів регулювання ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні дослідження підкреслюють, що традиційна модель банківської діяльності, заснована на повному резервуванні, забезпечувала максимальну безпеку коштів вкладників, проте обмежувала можливості банків щодо кредитної експансії. На думку Хесуса Уерта де Сото та Фрідріха Гаєка, сучасна система часткового резервування

дозволяє ефективніше використовувати ресурси й сприяє зростанню економіки, але водночас породжує підвищені ризики ліквідності та системні загрози [1-4].

Повне банківське резервування (ПБР) передбачає, що банки зобов'язані зберігати 100 % депозитів до запитання у формі ліквідних активів (наприклад, резервів центрального банку) й не використовувати їх для кредитування. Ідея ПБР актуалізується щоразу відбуваються кризові процеси в банківській сфері. У 1935 році група економістів, включаючи Ірвінга Фішера, запропонувала "Чиказький план" як відповідь на Велику депресію, щоб запобігти банківським кризам [5]. Інтерес до ПБР відновився після кризи 2008–2011 років. Зокрема, Ісландія розглядала можливість його впровадження, а в Швейцарії в 2018 році на референдумі відхилили "Ініціативу суверенних грошей", яка включала ПБР як ключовий елемент [6, 7]. Мілтон Фрідман підтримував 100% резервування для поточних рахунків, вважаючи, що це зменшить нестабільність [8]. Лоуренс Котлікофф закликав припинити практику часткового резервування, щоб уникнути системних ризиків [9]. Економісти австрійської школи, такі як Мюррей Ротбард та Хесус Уерта де Сото, стверджують, що часткове резервування є шахрайством, а ПБР усуває ризик банкрутства банків, повертаючи депозитам їхню первісну функцію збереження [10, 1]. Патріціо Лайна змодлював економіку з ПБР і продемонстрував, що випуск, зайнятість та інфляція розвиваються подібно до поточної системи, але ПБР сприяє зменшенню консолідованого державного боргу. Дослідження

©Височанський В.Ю., доцент кафедри фінансів і банківської справи, Ужгородського національного університету, кандидат економічних наук

також показує, що монетарна політика залишається ефективною, а зміни грошової маси мають плавний вплив на відсоткові ставки [11]. На думку Мартіна Вольфа, головного економічного коментатора *Financial Times*, ПБР воно принесе "величезні переваги" для фінансової стабільності. Він відстоює ПБР як один із шляхів реформування банківської системи, де гроші мають бути забезпечені активами 1:1, а центральний банк стає монополічним емітентом грошей [12].

Критики ПБР Дуглас Даймонд і Філіп Дайбвіг попереджають, що ПБР може призвести до того, що небанківські установи, такі як емітенти високодохідних облігацій, візьмуть на себе функції фінансового посередництва, що може спричинити частіші кризи [13]. Пол Кругман також зазначає, що ПБР може перемістити фінансову активність до менш регульованих тіньових систем, що ускладнить нагляд [14, 15].

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз впливу трансформацій у резервуванні на еволюцію банківської справи, обґрунтування необхідності та висвітлення викликів повернення до моделі повного резервування для підвищення стабільності фінансової системи.

Опис основного матеріалу дослідження. Банківська справа пройшла довгий шлях еволюції від своїх витоків у Стародавньому Римі до сучасної глобальної мережі фінансових установ. Одним із ключових етапів цієї еволюції став перехід від повного до часткового резервування депозитів. У ранні часи банки зазвичай зберігали 100% депозитів у резервах, що означало неможливість їхнього позичання. Така система була відома як повне резервування і базувалася на укладенні договору регулярного депозиту (*depositum regulare*). Перші згадки про нього сягають Закону Дванадцяти таблиць (449 р. до н.е.), де вперше в праві Риму прописано позов вкладника (*actio depositi*) для повернення речей, зданих на зберігання [16]. У класиці римського цивільного права цей договір стає усталеною формою реального контракту — *depositum*, який детально описано в писаннях Юстиніана (*Digest* 16.3, *Codex* 4.34) та характеризується передачею речі без переходу права власності й зобов'язанням повернути її "на вимогу". У працях класичних юристів зазначається, що за цим контрактом депозитарій зобов'язаний бережливо зберігати невзаємозамінні (унікальні) речі й нести відповідальність за їх втрату тільки у разі обману або грубої недбалості [17].

Згодом фіксуються поодинокі випадки домовленостей між довіреними особами в рамках депозитного договору повертати не ту саму річ в цілості (*restitutio in integrum*), віддану на зберігання, а її еквівалент (*tantundem*). Так виник «незаконний» нерегулярний депозит (*depositum irregulare*), що передбачав перехід права власності на взаємозамінні речі до депозитарію, дозволяючи йому спожити або інвестувати їх, а потім повернути лише еквівалент [18]. У класичному праві нерегулярний депозит траплявся рідко й обмежувався винятковими випадками, а остаточно оформився та унормувався в юстиціановій кодифікації (VI ст. н.е.) [19].

Нерегулярний депозит дозволяв депозитарію використовувати розміщені на зберігання цінності, що за економічною сутністю практично ототожнювало його з договором позики (*mutuum*) [20]. Банкіри стимулювали залучення нерегулярних депозитів через виплату вкладникам відсотків, що набувало особливої актуальності в часи знецінення грошей. Так, популяризація нерегулярного депозиту відбулася під час кризи III ст. н.е., в період політичної нестабільності, військової анархії, варварських вторгнень, епідемій і демографічного шоку. Боротьба з масштабною кризою призвела до надзвичайних фіскальних дефіцитів, супроводжувалася девальвацією грошей і стрімкою деградацією ринкових відносин [21, 22]. За таких умов вкладники втрачали довіру до банкірів як добросовісних зберігачів коштів і приставали на пропозицію отримання відсотків задля компенсації знецінення грошей, яка пропонувалася на умовах нерегулярного депозиту.

Унормування нерегулярного депозиту відбулося в VI ст. н. е., коли на інституційних розвалинах Римської Імперії в умовах хаосу формувалися нові візантійські порядки [23]. Сприйнятий згодом на Європейському континенті нерегулярний депозит поступово перетворився на сучасний стандарт договору вкладу в банківських установах, що функціонують на засадах часткового резервування депозитів. В сучасних умовах регульованої банківської системи центральний банк вимагає від банків забезпечувати норми резервування депозитів. Банки створюють гроші шляхом надання позик, у результаті чого на депозитних рахунках з'являються нові кошти. Для підтримки достатнього рівня резервів і уникнення їх вичерпання банки прагнуть залучати депозити, у тому числі конкуруючи за щойно створені депозити в інших банках. Це

дозволяє їм продовжувати кредитування на регулярній основі в умовах конкуренції, не порушуючи нормативи ліквідності та резервних вимог [24].

Розширене банківське кредитування - традиційний інструмент монетарної політики, спрямований на забезпечення економічного зростання. Водночас воно спричиняє ділові цикли та створює ризики для стабільності як окремих комерційних банків, так і банківської системи загалом [2-4]. Однією з основних вад часткового резервування є системний ризик. Хоча в сучасній банківській системі кредити передують депозитам, у процесі регулярної кредитної діяльності банки фактично покладаються на стабільну депозитну базу для підтримання ліквідності та виконання нормативних вимог. Унаслідок цього банки залишаються вразливими до криз ліквідності в разі раптового масового вилучення коштів з боку вкладників, оскільки значна частина їхніх активів є неліквідною та довгостроковою за своєю природою. Такі ситуації можуть призводити до банківських криз, коли установи не здатні виконати зобов'язання перед вкладниками, що, у свою чергу, може спричинити економічну нестабільність. Яскравим прикладом цього є Велика депресія 1930-х років, коли масові вилучення депозитів призвели до банкрутства багатьох банків через брак ліквідності [1, с. 407].

У сучасній банківській системі значну роль відіграють центральні банки, які виступають кредиторами останньої інстанції. Вони надають ліквідність комерційним банкам у кризові періоди, що допомагає запобігати повномасштабним банківським кризам. Проте така підтримка може породжувати проблему моральної небезпеки: банки, усвідомлюючи, що центральний банк їх підтримає, можуть брати на себе надмірні ризики. Це, у довгостроковій перспективі, підриває стійкість банківської системи [1, 25].

Суттєвого зниження ризику ліквідності можна досягти шляхом приведення договору депозиту на вимогу до норм матеріального права, що передбачає вільний доступ до них власника при недопущенні використання їх зберігачем на власний розсуд. Це дозволить виключити проблему браку ліквідності при використанні депозитів на вимогу як непрогнозованого ресурсу. В умовах сучасної банківської системи це передбачатиме зберігання депозитів на вимогу клієнтів-вкладників виключно в центральному банку, що передбачатиме доведення норми їх резервування до 100%. Це призведе до

посилення впевненості клієнтів-вкладників у збереженні своїх коштів при гарантованому постійному доступі до них. Строкові депозити за своєю суттю є зобов'язаннями банку на певний строк і можуть розглядатися як позикові кошти, тому не включаються до обсягу, що мусить гарантуватися резервами на вимогу. З огляду на це, строкові депозити, що фактично являтимуть собою позики надані клієнтами-кредиторами, використовуватимуться й надалі банками в якості ресурсу.

Клієнти-кредитори банків, розуміючи свою позицію постачальника ресурсів, стануть більш обачливими та вимогливими при виборі банка-позичальника. В умовах повного резервування депозитів на вимогу емісія грошей забезпечуватиметься виключно центральним банком. При цьому нагляд за резервуванням з його боку залишатиметься жорстким з повним контролем усіх безготівкових операцій. Оскільки усі ризики покриватимуться лише резервами, то банки будуть звільнені від необхідності дотримуватися вимог щодо регулятивного капіталу та пов'язаних з ним економічних нормативів. У моделі повного резервування депозитів на вимогу банкрутство окремих банків не несе системного ризику, оскільки депозити населення зберігаються централізовано — на рахунках у центральному банку. Таким чином, у разі дефолту банку клієнти не втрачають доступу до своїх коштів, а негативні наслідки обмежуються лише інтересами кредиторів банку. Це дозволяє відмовитися від нагляду за капіталом як системної вимоги, оскільки ризик втрати довіри до всієї банківської системи є усуненим. Хоч відсутність вимог до капіталу спрощує діяльність банків та робить її більш вільною, посилений моніторинг центрального банку компенсує це за рахунок прозорості та оперативного контролю резервів. Чітке правове розмежування ролей клієнтів банків як вкладників і кредиторів у підсумку запобігатиме перетворенню критичного браку ліквідності окремого банку при відсутності підтримки центрального банку у повномасштабну банківську кризу.

Критики повного резервування зауважують, що банки через неспроможність надавати позики з депозитів на вимогу будуть вимушені компенсувати випадючі доходи шляхом підвищення цін на інші послуги, що в цілому може призвести до здорожчання банківського обслуговування клієнтів [13, 26]. З іншого боку, відсутність кредитної експансії негативно вплине на доступність кредиту та економічне зростання [27].

У системі повного резервування витрати на зберігання депозитів на вимогу, які більше не генерують дохід для банків, неминуче будуть покладені на вкладників. При цьому, централізація таких депозитів у системі обліку центрального банку дозволить досягти ефекту масштабу — зменшення питомих витрат на одиницю збережених коштів. Це дозволить запропонувати мінімальну фіксовану плату за обслуговування рахунків, що зробить нову модель економічно прийнятною для широкого кола клієнтів. Разом з цим доступність кредиту та його ціна є результатом домовленостей ринкових відносин. В умовах більш вільної банківської справи та спрощеного регулювання фінансові посередники разом з постачальниками будуть спроможні запропонувати адекватні обсяги позичкового капіталу за ринковою ціною. При цьому вилучення готівкової форми грошей дозволить суттєво знизити ризик «тінізації» позикових операцій і посилюватиме вимоги щодо кібербезпеки цифрових каналів і центрального банку. Централізований контроль над усіма безготівковими транзакціями дозволить зберігати прозорість фінансових потоків навіть у випадку делегування функції кредитування небанківським установам.

Важливим викликом в системі повного резервування депозитів на вимогу є проблема визначення оптимальної кількості грошей. Вона ускладнюється необхідністю центрального банку обирати між двома цілями: гарантуванням стабільності грошової одиниці та підтримкою бюджетної політики уряду. Модель повного резервування депозитів на вимогу передбачає консервативний підхід центрального банку до визначення параметрів грошової маси, який можливий за умови відсутності тиску уряду задля емісійного покриття бюджетного дефіциту, в тому числі опосередкованого через кредитування центрального банку під заставу державних боргових цінних паперів. Незалежність центрального банку в питанні грошової стабільності сприятиме пригніченню інфляції та вартості позикового капіталу, циклічності економіки; зниженню рівня невизначеності, попиту на гроші, і, в загальному, більш гармонійному розвитку ринкових відносин в суспільстві.

Ефективність повного резервування підтверджується як історичними прикладами, так і сучасними дослідженнями. Зокрема, банківські системи Шотландії у XVIII столітті та Саффолк (США) у XIX столітті функціонували на принципах повного резервування і

демонстрували високу стабільність та ефективність [28, 29]. Сучасні дослідження, зокрема проведені Міжнародним валютним фондом і Банком міжнародних розрахунків, показують, що країни з вищими вимогами до резервів мають нижчу ймовірність банківських криз [30, 31]. Їх результати свідчать про те, що повне резервування може бути дієвим інструментом для підвищення стійкості фінансової системи.

Сьогодні на засадах повного резервування депозитів на вимогу працюють фінансові компанії з надання платіжних послуг і виконання міжнародних переказів. Вони не використовують кошти клієнтів для кредитування та обліковують їх як електронні гроші чи фонди на зберіганні, що відповідає по суті договору *depositum regulare* у класичному (римському) праві. Такі компанії забезпечують зберігання коштів клієнтів окремо від власних коштів, гарантують можливість у будь-який момент вилучити чи переказати кошти клієнтів, а також резервують кошти клієнтів у банках-партнерах чи на рахунках у центральному банку [32-34]. Успішний досвід фінансових компаній може бути сприйнятий комерційними банками при переході на модель повного резервування депозитів на вимогу. Кращі компетенції у визначенні потреб та кредитоспроможності позичальників, а також в питаннях управління ризиками дозволять комерційним банкам реалізувати конкурентні переваги над іншими учасниками ринку кредитних послуг.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Банківська справа, заснована на частковому резервуванні, продукує кредитну експансію, посилюючи ризики ліквідності та системну вразливість фінансової системи. Розмежування ролей клієнтів як вкладників, власників коштів, і кредиторів є ключовим чинником забезпечення стабільності банківської діяльності. Повернення до моделі повного резервування депозитів на вимогу може бути ефективним засобом зниження системних ризиків, проте це вимагатиме перегляду нормативно-правових засад та відповідної адаптації економічної політики уряду з виключенням в будь-яких формах емісійного фінансування дефіциту бюджету. Відмова від готівкової форми грошей знизить ризик «тінізації» кредитування та посилить вимоги щодо кібербезпеки цифрових каналів і центрального банку.

Перспективи подальших досліджень передбачають розробку теоретичних моделей визначення параметрів грошової емісії

центрального банку в умовах ПБР. Особливої уваги потребує трансформація до моделі повного резервування депозитів на вимогу з дотриманням матеріального права та забезпеченням безпеки операцій. Подальший аналіз сприятиме

вдосконаленню концепцій регулювання банківської справи та формуванню практичних рекомендацій для забезпечення фінансової стійкості у сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Huerta de Soto, J. Money, Bank Credit, and Economic Cycles. 3-rd English ed. Ludwig von Mises Institute, Auburn, 2012.
2. Hayek F. A. The "Paradox" of Savings. *Economica*, No. 32, 1931, pp. 125-169.
3. Hayek F. A. Monetary Theory and Trading Cycles. Sentry Press, New York, 1933.
4. Hayek F. A. Prices and Production. 2-nd ed. Augustus M. Kelly, Publishers, New York, 1935.
5. Irving Fisher. 100% Money. Revised Edition. Adelphi Company, New York, 1936.
6. Frosti Sigurjónsson. Monetary Reform - A better monetary system for Iceland. Edition 1.0, March 2015, Reykjavik. URL: <https://www.government.is/media/forsaetisraduneyti-media/media/Skyrslur/monetary-reform.pdf> (дата звернення 20.04.2025).
7. John Revill. Swiss voters reject campaign to radically alter banking system. Reuters, June 10, 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/business/swiss-voters-reject-campaign-to-radically-alter-banking-system-idUSKBN1J60C0/> (дата звернення 20.04.2025).
8. Friedman, M. A Program for Monetary Stability. New York, NY: Fordham University Press, 1960.
9. Kotlikoff, L. Jimmy Stuart Is Dead: Ending the World's Ongoing Financial Plague with Limited Purpose Banking. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2010.
10. Rothbard, M. The Case for a 100-Percent Gold Dollar, in Yeager, Leland (ed.): In Search of a Monetary Constitution. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962.
11. Patrizio Lainà. Money creation under full-reserve banking: a stock-flow consistent model. *Cambridge Journal of Economics*, Volume 43, Issue 5, September 2019, Pages 1219–1249. URL: <https://doi.org/10.1093/cje/bey034> (дата звернення 20.04.2025).
12. Martin Wolf. Four ways to fix the bank problem. *Financial Times*, March 21, 2023. URL: <https://www.ft.com/content/70ce4b8a-1310-4e3c-a891-3c34cd313841> (дата звернення 20.04.2025).
13. Douglas W. Diamond and Philip H. Dybvig. Banking Theory, Deposit Insurance, and Bank Regulation. *The Journal of Business*, Vol. 59, No. 1 (Jan., 1986), pp. 55-68. URL: <http://www.jstor.org/stable/2352687?origin=JSTOR-pdf> (дата звернення 20.04.2025).
14. Paul Krugman. Is A Banking Ban The Answer? The Opinion Pages. *The New York Times*, April 26, 2014. URL: <https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2014/04/26/is-a-banking-ban-the-answer/> (дата звернення 20.04.2025).
15. Paul Krugman. If Banks Are Outlawed, Only Outlaws Will Have Banks. The Opinion Pages. *The New York Times*, October 10, 2011. URL: <https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2011/10/10/if-banks-are-outlawed-only-outlaws-will-have-banks/> (дата звернення 20.04.2025).
16. The Twelve Tables. Avalon Project. Lillian Goldman Law Library, Yale Law School. URL: https://avalon.law.yale.edu/ancient/twelve_tables.asp (дата звернення 20.04.2025).
17. Adolf Berger. Depositum. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, American Philosophical Society, 1953. p. 432. URL: https://archive.org/details/bub_gb_oR0LAAAIAAJ/page/n103/mode/1up (дата звернення 20.04.2025).
18. Depositum. In W. Smith, W. Wayte, & G. E. Marindin (Eds.), *A dictionary of Greek and Roman antiquities*. John Murray, 1890. URL: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0063%3Aentry%3Ddepositum-cn> (дата звернення 20.04.2025).
19. William Gordon. Observations on Depositum Irregulare. *Roman Law, Scots Law and Legal History*, October 2007. pp 61-69. URL: <https://doi.org/10.3366/edinburgh/9780748625161.003.0006> (дата звернення 20.04.2025).
20. Andrew Collins and John Walsh. Fractional Reserve Banking in the Roman Republic and Empire, *Ancient Society*, Vol. 44, 2014. pp. 179-212. URL: <https://www.jstor.org/stable/44079991> (дата звернення 20.04.2025).
21. Rostovtzeff M. The Social and Economic History of the Roman Empire. Second edition, Volume 1, Oxford at the Clarendon Press MCMLVII, 1957. – pp. 430-471.

22. Harper K. *The Fate of Rome: Climate, Disease, and the End of an Empire*. Princeton University Press, Princeton, 2017.
23. Nicholas B. *An Introduction to Roman Law*. Calderon Press, Oxford, 1962.
24. McLeay, M. et al. Money creation in the modern economy. *Quarterly Bulletin* 2014 Q1. Bank of England, pp. 14-26. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2014/money-creation-in-the-modern-economy.pdf> (дата звернення 20.04.2025).
25. Mathias Dewatripont and Jean Tirole. *The Prudential Regulation of Banks*. The MIT Press, Cambridge, 1994.
26. Ricks, Morgan. Safety First? The Deceptive Allure of Full Reserve Banking. *University of Chicago Law Review*, Online 83, 2016. pp. 113–121. URL: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1928&context=faculty-publications> (дата звернення 20.04.2025).
27. Dow, S., Johnsen, G., & Montagnoli, A. A critique of full reserve banking. *Sheffield Economic Research Paper Series No. 2015008*. Department of Economics, University of Sheffield, 2015. URL: <https://www.sheffield.ac.uk/media/3901/download> (дата звернення 20.04.2025).
28. Lawrence H. White. *Free Banking in Britain: Theory, Experience and Debate, 1800-1845*. The Institute of Economic Affairs, London, 1995.
29. George Trivoli. *The Suffolk Bank: A Study of a Free-enterprise Clearing System*. The Adam Smith Institute, London, 1979.
30. Assessing Reserve Adequacy. *International Monetary Fund*, November 15, 2013. URL: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/111313e.pdf> (дата звернення 20.04.2025).
31. Carlos Cantú, Rocio Gondo and Berenice Martinez. Reserve requirements as a financial stability instrument. *BIS Working Papers No 1182*, April 2024. URL: <https://www.bis.org/publ/work1182.pdf> (дата звернення 20.04.2025).
32. How Wise keeps your money safe. *Wise Help Centre*. URL: <https://wise.com/help/articles/2949821/how-wise-keeps-your-money-safe> (дата звернення 20.04.2025).
33. Revolut. How we protect your funds. URL: <https://www.revolut.com/blog/post/how-we-keep-your-money-safe/> (дата звернення 20.04.2025).
34. NovaPay. Інформація про платіжні системи. URL: https://novapay.ua/wp-content/uploads/2021/03/informatsiya_pro_platizhni_sistemi_15042025.pdf (дата звернення 20.04.2025).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Huerta de Soto, J. *Money, Bank Credit, and Economic Cycles*. 3rd English ed. Ludwig von Mises Institute, Auburn, 2012. [in English].
2. Hayek, F. A. *The "Paradox" of Savings*. *Economica*, No. 32, 1931, pp. 125–169. [in English].
3. Hayek, F. A. *Monetary Theory and the Trade Cycle*. Sentry Press, New York, 1933. [in English].
4. Hayek, F. A. *Prices and Production*. 2nd ed. Augustus M. Kelly, New York, 1935. [in English].
5. Fisher, I. *100% Money*. Revised Edition. Adelphi Company, New York, 1936. [in English].
6. Sigurjónsson, F. *Monetary Reform – A Better Monetary System for Iceland*. Edition 1.0, March 2015, Reykjavik. Retrieved from: <https://www.government.is/media/forsaetisraduneyti-media/media/Skyrslur/monetary-reform.pdf> (accessed 20.04.2025). [in English].
7. Revill, J. *Swiss Voters Reject Campaign to Radically Alter Banking System*. Reuters, June 10, 2018. Retrieved from: <https://www.reuters.com/article/business/swiss-voters-reject-campaign-to-radically-alter-banking-system-idUSKBN1J60C0/> (accessed 20.04.2025). [in English].
8. Friedman, M. *A Program for Monetary Stability*. Fordham University Press, New York, 1960. [in English].
9. Kotlikoff, L. *Jimmy Stewart Is Dead: Ending the World's Ongoing Financial Plague with Limited Purpose Banking*. John Wiley & Sons, Hoboken, NJ, 2010. [in English].
10. Rothbard, M. *The Case for a 100-Percent Gold Dollar*. In: Yeager, L. (ed.), *In Search of a Monetary Constitution*. Harvard University Press, Cambridge, MA, 1962. [in English].
11. Lainà, P. *Money Creation under Full-Reserve Banking: A Stock–Flow Consistent Model*. *Cambridge Journal of Economics*, 43(5), 2019, pp. 1219–1249. <https://doi.org/10.1093/cje/bey034> (accessed 20.04.2025). [in English].

12. Wolf, M. *Four Ways to Fix the Bank Problem*. *Financial Times*, March 21, 2023. Retrieved from: <https://www.ft.com/content/70ce4b8a-1310-4e3c-a891-3c34cd313841> (accessed 20.04.2025). [in English].
13. Diamond, D. W., & Dybvig, P. H. *Banking Theory, Deposit Insurance, and Bank Regulation*. *The Journal of Business*, 59(1), 1986, pp. 55–68. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/2352687> (accessed 20.04.2025). [in English].
14. Krugman, P. *Is a Banking Ban the Answer?* *The New York Times*, April 26, 2014. Retrieved from: <https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2014/04/26/is-a-banking-ban-the-answer/> (accessed 20.04.2025). [in English].
15. Krugman, P. *If Banks Are Outlawed, Only Outlaws Will Have Banks*. *The New York Times*, October 10, 2011. Retrieved from: <https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2011/10/10/if-banks-are-outlawed-only-outlaws-will-have-banks/> (accessed 20.04.2025). [in English].
16. *The Twelve Tables*. Avalon Project. Lillian Goldman Law Library, Yale Law School. Retrieved from: https://avalon.law.yale.edu/ancient/twelve_tables.asp (accessed 20.04.2025). [in English].
17. Berger, A. *Depositum*. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, American Philosophical Society, 1953, p. 432. Retrieved from: https://archive.org/details/bub_gb_oR0LAAAAIAAJ/page/n103/mode/1up (accessed 20.04.2025). [in English].
18. Smith, W., Wayte, W., & Marindin, G. E. (Eds.). *Depositum*. In *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. John Murray, 1890. Retrieved from: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0063%3Aentry%3Ddepositum-cn> (accessed 20.04.2025). [in English].
19. Gordon, W. *Observations on Depositum Irregulare*. *Roman Law, Scots Law and Legal History*, October 2007, pp. 61–69. <https://doi.org/10.3366/edinburgh/9780748625161.003.0006> (accessed 20.04.2025). [in English].
20. Collins, A., & Walsh, J. *Fractional Reserve Banking in the Roman Republic and Empire*. *Ancient Society*, Vol. 44, 2014, pp. 179–212. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/44079991> (accessed 20.04.2025). [in English].
21. Rostovtzeff, M. *The Social and Economic History of the Roman Empire*. 2nd ed., Vol. 1, Oxford: Clarendon Press, 1957, pp. 430–471. [in English].
22. Harper, K. *The Fate of Rome: Climate, Disease, and the End of an Empire*. Princeton University Press, Princeton, 2017. [in English].
23. Nicholas, B. *An Introduction to Roman Law*. Calderon Press, Oxford, 1962. [in English].
24. McLeay, M., Radia, A., & Thomas, R. *Money Creation in the Modern Economy*. *Quarterly Bulletin*, Q1, Bank of England, 2014, pp. 14–26. Retrieved from: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2014/money-creation-in-the-modern-economy.pdf> (accessed 20.04.2025). [in English].
25. Dewatripont, M., & Tirole, J. *The Prudential Regulation of Banks*. MIT Press, Cambridge, 1994. [in English].
26. Ricks, M. *Safety First? The Deceptive Allure of Full Reserve Banking*. *University of Chicago Law Review Online*, 83, 2016, pp. 113–121. Retrieved from: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1928&context=faculty-publications> (accessed 20.04.2025). [in English].
27. Dow, S., Johnsen, G., & Montagnoli, A. *A Critique of Full Reserve Banking*. *Sheffield Economic Research Paper Series*, No. 2015008. University of Sheffield, 2015. Retrieved from: <https://www.sheffield.ac.uk/media/3901/download> (accessed 20.04.2025). [in English].
28. White, L. H. *Free Banking in Britain: Theory, Experience and Debate, 1800–1845*. The Institute of Economic Affairs, London, 1995. [in English].
29. Trivoli, G. *The Suffolk Bank: A Study of a Free-Enterprise Clearing System*. The Adam Smith Institute, London, 1979. [in English].

30. *Assessing Reserve Adequacy*. International Monetary Fund, November 15, 2013. Retrieved from: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/111313e.pdf> (accessed 20.04.2025). [in English].
31. Cantú, C., Gondo, R., & Martinez, B. *Reserve Requirements as a Financial Stability Instrument*. BIS Working Papers No. 1182, April 2024. Retrieved from: <https://www.bis.org/publ/work1182.pdf> (accessed 20.04.2025). [in English].
32. *How Wise Keeps Your Money Safe*. Wise Help Centre. Retrieved from: <https://wise.com/help/articles/2949821/how-wise-keeps-your-money-safe> (accessed 20.04.2025). [in English].
33. *Revolut: How We Protect Your Funds*. Retrieved from: <https://www.revolut.com/blog/post/how-we-keep-your-money-safe/> (accessed 20.04.2025). [in English].
34. *NovaPay. Informatsiya pro platizhni systemy [Information about payment systems]*. Retrieved from: https://novapay.ua/wp-content/uploads/2021/03/informatsiya_pro_platizhni_sistemi_15042025.pdf (accessed 20.04.2025). [in Ukrainian].

Отримано 25.07.2025